

ZWERVER IN NIEMANDSLAND

Julius Hoste jr. (1884-1954), zoon van de gelijknamige eigenaar van *Het Vlaamsche Nieuws* en de *Vlaamsche Gazet van Brussel*, behoorde tot de invloedrijkste kopstukken van het Vlaamse liberalisme in het interbellum en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Kort na het uitbreken van deze oorlog, midden juni 1940, week hij uit naar Engeland. Van december 1941 tot mei 1944 hield hij er een dagboek bij, dat in het Liberaal Archief in Gent wordt bewaard. Harry Van Velthoven verzorgde nu de integrale editie.

Er bestaan voor de periode 1940-1944 maar weinig politieke oorlogsdagboeken van Belgische origine. Vooral de uitgegeven dagboeken van Paul Struye, August De Schryver en generaal Raoul Van Overstraeten zijn te signaleren. Daar komt nu dit dagboek bij. Het gaat om een echt dagboek zodat de vaak summiere tekst nogal eens om commentaar of ten minste om een situering vraagt. Van Velthoven heeft ervoor geopteerd om de analyse en duiding aan het dagboek zelf te laten voorafgaan. In de dagboektekst (pp. 165-271) heeft hij zich beperkt tot de identificatie, in voetnoot, van de door Hoste vermelde personaliteiten.

Zowel qua omvang als inhoud is de tekst van Van Velthoven nog belangrijker dan het dagboek zelf. Vanuit Hostes tekst brengt Van Velthoven interessante en deskundige analyses aan, onder meer over het Vlaamsgezinde liberalisme in de jaren 1930, maar uiteraard vooral over de regering-Pierlot in Londen. De indruk van "mediocriteit" die van deze regering is uitgegaan, wordt in deze publicatie scherper gesteld. Zo krijgen we een goede kijk op een continu onvermogen om greep te krijgen op de gebeurtenissen in bezet België. Hoste zelf heeft een lage dunk van de oorlogs-

regering en klaagt herhaaldelijk aan dat ze nalaat duidelijk stelling te nemen t.a.v. de collaboratie in bezet België: "hoe weinig heeft de regeering, zelfs na haar overkomst te Londen gedaan, om de mensen tegen de gevolgen van samenwerking met de Duitsers op hun hoede te stellen." Deze aantekening, op 30 december 1941, is een rode draad door de analyses van Hoste. De toespraken van de Belgische regering blonken inderdaad niet uit door duidelijke en precieze standpunten naar de ambtenaren en magistraten toe. Voor "repressiewetgeving" was het ook wachten tot in december 1942, zo laattijdig, dat de regering haar toevlucht moest zoeken in een twijfelachtige retroactiviteit van sommige bepalingen. Inzake de rechtsgeldigheid van de besluiten van de secretarissen-generaal nam de regering zelfs pas voor de bevrijding principieel stelling in!

Aan de analyse van Hoste en Van Velthoven over het onvermogen van de regering, kan nog dit worden toegevoegd: in tegenstelling tot wat algemeen wordt aangenomen, heeft de regering zich niet vanaf oktober 1940 voluit in het geallieerde kamp geplaatst. Ze heeft tot februari 1943 – niet toevallig na de slag van Stalingrad – gewacht om in de Belgische diplomatieke documenten duidelijk en on-dubbelzinnig positie voor de geallieerden te kiezen. Men leze aandachtig de circulaire van Spaak van 6 december 1940 en van 26 februari 1943.¹

1. J. Gotovitch (ed.), *Documents diplomatiques belges 1941-1960. De l'indépendance à l'interdépendance. Belgische diplomatieke stukken 1941-1960. Van onafhankelijkheid tot onderlinge afhankelijkheid*, Brussel, 1998, dl. 1. Vgl. het onderdeel C. *Vis-à-vis de l'Angleterre* in nr. 3 pp. 70-71 alsook nr. 10 in het besluit van deze circulaire van 6 december 1940 met het onderdeel C in de instructie van 26 februari 1943, pp. 100-101. Die teksten maken duidelijk dat de geschiedenis van de oorlogsregering-Pierlot nog maar heel gedeeltelijk bekend is.

Vanuit dat perspectief – de onzekerheid over de afloop van de oorlog – kunnen overigens ook sommige aantekeningen van Hoste worden herlezen. Zijn geloof in de Duitse nederlaag was erg groot, blijkbaar al van in de zomer van 1940, maar anderzijds kon hij niet doof blijven voor de geruchten over mogelijke onderhandelingen met het oog op een compromisvrede. Op 14 december 1941 heeft hij het dan ook over de vraag wat er te gebeuren stond *“indien wij door den vrede verrast werden”*. Onderhandelingen einde 1941, dat was dan met een eventueel wel verzwakt, maar nog niet verslagen Reich. Dus *ipso facto* een onderhandelde vrede. Daags voordien had Hoste het over Russische overwinningen, waardoor de Duitse positie *“zeer bedenkelijk”* werd. *“Nieuwe hoop ontstaat op een spoediger einde van de oorlog. In elk geval ware het ook van Belgische zijde onverantwoordelijk daarmee geen rekening te houden.”*

In die lijn schrijft hij ook op 19 januari 1942: *“Laat ons hopen dat het verloop van den oorlog onseen land teruggeeft, waarmede men ademen kan.”* Bij zo’n onderhandelde vrede zou Duitsland inderdaad eisen kunnen formuleren bij de hertekening van het continent. België zou, als uitvalsbasis naar Frankrijk en Engeland, ongetwijfeld een centrale pion in zo’n vredesonderhandelingen zijn. Het maakt ook de vrees van Hoste duidelijker, die Van Velthoven opnam in de titel van deze editie, dat hij uiteindelijk zou eindigen als *“zwerper in niemandsland”*.

Het dagboek van Hoste bevat nog heel wat andere interessante informatie, bijvoorbeeld over de media-oorlog in Londen. De regering-Pierlot slaagde er niet in vat te krijgen op ‘Radio België’, de Belgische uitzending via de BBC, en ook mislukten pogingen om via andere kanalen de informatieverspreiding te beheersen. Hoste lijkt in Londen uiteindelijk vooral invloed te hebben kunnen uitoefenen buiten de regering-Pierlot om. Erg interes-

sant is de toenadering die hij zocht tot Nederland. Ook blijkt nu goed welke centrale rol hij gespeeld heeft in de oprichting van de Unesco. De financieel en intellectueel onafhankelijke, pragmatisch ingestelde en knappe strateeg die Hoste was, heeft in Londen een belangrijke rol achter de schermen gespeeld. Hij werd er dan ook alom gewaardeerd.

De charmes van goede politieke dagboeken bestaan erin dat ze de politiek tonen te midden van dagelijkse beslommingen. Ook in deze dagboeken is er de charmante kijk op het gezin-Hoste en op het leven van alledag in de Londense diaspora. De lectuur van de dagboeken is dan ook een aangenaam verwijlen in een niet zo ver verleden.

[Herman Van Goethem]

H. Van Velthoven, *Zwerper in niemandsland. Julius Hoste en zijn Londense oorlogsdagboek*, Gent, Academia Press-Liberaal Archief, 2005, 290 pp., ISBN 90 382 0735 2.